

Also sprach Zarathustra en liederen van Richard Strauss

Kahchun Wong dirigent
Christianne Stotijn mezzosopraan

23.09 Enschede
27.09 Zwolle
30.09 Apeldoorn
01.10 Arnhem
02.10 Nijmegen

programma

W.A. Mozart (1756-1791)

Selectie uit Thamos, König in Ägypten

R. Strauss (1864-1949)

Cäcilie, opus 27 nr. 2
Morgen, opus 27 nr. 4
Wiegenlied, opus 41 nr. 1
Ruhe meine Seele, opus 27 nr. 1
Freundliche Vision, opus 48 nr. 1
Zueignung, opus 10 nr. 1

R. Strauss

Also sprach Zarathustra

Orkest van
Gelderland
& Overijssel

Melodieën uit een ontkende hemel

Wat de muziek van Wolfgang Amadeus Mozart betekende voor Richard Strauss, valt misschien wel het beste af te lezen aan de brief die de hoogbejaarde Strauss in 1944 aan zijn kleinzoon Christian schreef ter gelegenheid van diens twaalfde verjaardag. In de bombardementen die het Duitsland van de kaart veegden dat hij zijn leven lang had bewoond en waarin hij zijn successen had gevierd, zag Strauss – zo schreef hij zijn kleinzoon – het einde van een tijdperk, waarin op het hoogtepunt ‘de melodieën van Mozart uit de hemel werden neergezonden.’

Ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van Mozarts *Idomeneo* bewerkte Strauss die opera in de veronderstelling dat Mozarts origineel acceptabel moest worden gemaakt voor muzikliefhebbers anno 1931. Toen Strauss’ vaste librettist Hugo von Hofmannsthal probeerde de componist voor *Die Frau ohne Schatten* te interesseren, bespeelde hij subtiel Strauss’ liefde voor Mozart door te stellen dat de nieuw te schrijven opera een *Zauberflöte*-imitatie zou zijn. Voor een BBC-documentaire roemde dirigent Eugen Jochum ooit Strauss’ interpretaties van Mozarts muziek. Wie zich daar zelf een indruk van wil vormen, kan terecht bij de opnamen uit 1926-28 die Strauss met de Staatskapelle Berlin maakte van Mozarts laatste drie symfonieën en de ouverture tot *Die Zauberflöte*.

In tegenstelling tot Mozarts opera *Idomeneo*, die mede door Strauss’ inzet nu tot het vaste repertoire behoort, is Mozarts toneelmuziek bij Tobias Philipp von Geblers heroïsche drama *Thamos, König in Ägypten* nooit tot het kernrepertoire doorgedrongen.

Mozart componeerde de muziek in twee fasen in 1777 en 1779-80, maar Geblers vrijmetselaarsstuk – hoofdzakelijk bevolkt door personen die de goedheid zelve zijn – sprak Mozarts tijdgenoten dermate weinig aan dat het stuk in 1783 al volledig van de planken was verdwenen. Tegenwoordig wordt Mozarts toneelmuziek als een soort voorstudie voor *Die Zauberflöte* beschouwd, waarbij wel moet worden aangetekend dat Mozart ten tijde van de compositie ervan nog niet tot de vrijmetselarij was toegetreden. Mozarts toneelmuziek telt in totaal zeven delen, bestaande uit twee koren, vier orkestrale tussenspelen en een laatste tussenspel dat in een koor overgaat. Het concert wordt vanavond geopend met de orkestrale tussenspelen.

Wat Strauss en Mozart o.a. met elkaar gemeen hadden, is dat ze allebei een zangeres trouwden.

Wat Strauss en Mozart met elkaar gemeen hadden, is dat ze allebei een zangeres trouwden. Constanze Mozart lijkt niet bijzonder getalenteerd te zijn geweest – in ieder geval was haar oudere zus Aloysia een veel betere zangeres dan Constanze – maar Mozart schreef voor haar wel een van zijn mooiste sopraansolo’s, namelijk die in het Kyrie van zijn onvoltooid gebleven *Mis in c*.

Richard Strauss trouwde op 10 september 1894 in Maquartstein de zangeres Pauline de Ahna, die hij in zijn functie als operadirectant had ontmoet. Als huwelijksgeschenk schonk hij Pauline zijn *Vier liederen* opus 27. Van drie van deze vier liederen – *Ruhe, meine Seele*, *Cäcilie* en *Morgen!* – orkestreerde hij later de pianopartij. *Zueignung* dateert van vóór Strauss' huwelijk, *Wiegenlied* van kort daarna. In Strauss' liederen is zijn hartstochtelijke liefde voor mooie stemmen te beluisteren, maar in de bewerkingen met orkest speelt Strauss zijn grootste troeven uit als hij de lyriek van zijn liederen hult in de klankschoonheid van zijn onnavolgbare orkestratiekunst.

Die orkestratiekunst had Strauss als jonge dirigent, onder meer als assistent van de befaamde Hans von Bülow, geleerd. Na diverse vingeroefeningen overrompelde de 24-jarige Strauss in 1888 de muziekwereld toen hij met zijn symfonisch gedicht *Don Juan* – de spreekwoordelijke rokkenjager uit Mozarts opera *Don Giovanni* – een geheel nieuwe norm voor orkestratiekunst neerlegde. Kenmerkend voor Strauss' orkestratie zijn de uitgesproken virtuoze orkestbehandeling en de bedwelmende klankschoonheid ervan, die hem in staat stelden tal van gemoedtoestanden in klank uit te drukken en taferelen voor het geestesooop te roepen.

Vermoedelijk is Strauss via Von Bülow met de werken van de filosoof Friedrich Nietzsche (1844-1900) in aanraking gekomen; het is bekend dat Von Bülow een grote bewondering koesterde voor Nietzsches *Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik*. Tijdens een reis door

Griekenland en Egypte las Strauss meerdere werken van Nietzsche, die hem – zoals Strauss later te kennen gaf – bevestigden in zijn afkeer van het christendom. Het symfonisch gedicht *Also sprach Zarathustra* uit 1896 vormt de weerslag van Strauss' lectuur van Nietzsches hoofdwerk. De bewonderaars van de filosoof waren allesbehalve ingenomen met het werk. Naar hun mening had Strauss Nietzsches ontkenning van de hemel en de verstrekkende consequenties daarvan getrivialiseerd tot een reeks stemmingsbeelden (Nietzsche zelf reageerde niet, aangezien hij in 1889 krankzinnig was geworden).

Is Geblers *Thamos, König in Ägypten* door-drenkt van de oud-Egyptische zonnecultus – althans, van hoe men deze cultus in 18e-eeuwse vrijmetselaarskringen begreep –, ook in Strauss' *Also sprach Zarathustra* speelt de zon een rol, getuige het citaat dat Strauss voorin de partituur uit Nietzsches boek overnam, waarin Zarathustra voor de opkomende zon gaat staan en verklaart, na tien jaar in afzondering wijsheid te hebben verzameld, zich weer onder de mensen te willen gaan begeven. De zonsopgang waarmee Strauss' symfonische gedicht opent, behoort tot de bekendste bladzijden klassieke muziek die er zijn – mede met dank aan filmmaker Stanley Kubrick die de passage gebruikte in zijn science-fiction film *2001: A Space Odyssey* – en kunnen als exemplarisch voor Strauss' weergaloze orkestratiekunst gelden.

Marcel Zwitter

Cäcilie

Heinrich Hart (1855-1906)

Wenn du es wüßtest,
Was träumen heißt von brennenden Küssen,
Von wandern und ruhen mit der Geliebten,
Aug in Auge,
Und kosend und plaudernd,
Wenn du es wüßtest,
Du neigtest dein Herz!

Wenn du es wüßtest,
Was bangen heißt in einsamen Nächten,
Umschauert vom Sturm, da niemand tröstet
Milden Mundes die kampfmüde Seele,
Wenn du es wüßtest,
Du kämest zu mir.

Wenn du es wüßtest,
Was leben heißt, umhaucht von der Gottheit
weltschaffendem Atem,
Zu schweben empor, lichtgetragen,
Zu seligen Höhn,
Wenn du es wüßtest,
Du lebtest mit mir.

Cäcilie

Als je zou weten
wat dromen is van brandende kussen,
van wandelen en verpozen met je lief,
oog in oog,
minnend en keuvelend -
als je 't zou weten,
dan stelde je hart zich open!

Als je zou weten
wat huiveren is in eenzame nachten,
beangstigd door een storm, zonder zachte stem
om de moegestreden ziel te troosten -
als je 't zou weten,
dan kwam je naar mij.

Als je zou weten
wat leven is, omgeven
door Gods scheppende adem,
omhoog te zweven, gedragen door licht,
naar zalige hoogten -
als je 't zou weten,
dan deelde je het leven met mij.

Morgen

John Henry Mackay (1864-1933)

Und morgen wird die Sonne wieder scheinen
und auf dem Wege, den ich gehen werde,
wird uns, die Glücklichen, sie wieder einen
inmitten dieser sonnenatmenden Erde...

und zu dem Strand, dem weiten, wogenblauen,
werden wir still und langsam niedersteigen,

stumm werden wir uns in die Augen schauen,
und auf uns sinkt des Glückes stummes
Schweigen...

Morgen

En morgen zal de zon weer schijnen.
En waar mijn weg ook heenvoert,
zij zal ons, gelukkigen, weer verenigd zien
op deze zonovergoten aarde...

Stilletjes zullen we langzaam afdalen
naar het brede strand met de blauwe
golven.

Zwijgend zullen we elkaar in de ogen kijken
en stilzwijgend daalt het geluk op ons neer...

Wiegenlied

Richard Dehmel (1863-1920)

Träume, träume, du mein süßes Leben,
von dem Himmel, der die Blumen bringt.
Blüten schimmern da, die beben
von dem Lied, das deine Mutter singt.

Träume, träume, Knospe meiner Sorgen,
von dem Tage, da die Blume sproß;
von dem hellen Blütenmorgen,
da dein Seelchen sich der Welt erschloß.

Träume, träume, Blüte meiner Liebe,
von der stillen, von der heiligen Nacht,
da die Blume seiner Liebe
diese Welt zum Himmel mir gemacht.

Wiegelied

Droom maar, mijn lieve kleine leven,
van de hemel, die de bloemen voortbrengt
en glanzende bloesems, ruisend
van het liedje dat je moeder zingt.

Droom maar, zin van mijn zorgen,
van de dag dat de bloem ontloek;
van die lichte bloesemmorgen
toen je ziel zich opende voor de wereld.

Droom maar, bloesem van mijn liefde,
van die stille, heilige nacht,
toen de bloem van zijn liefde
mij deze wereld tot hemel maakte.

Ruhe, meine Seele!

Karl Friedrich Henckell (1864-1929)

Nicht ein Lüftchen regt sich leise,
Sanft entschlummert ruht der Hain;
Durch der Blätter dunkle Hülle
Stiehlt sich lichter Sonnenschein.

Ruhe, ruhe, meine Seele,
Deine Stürme gingen wild,
Hast getobt und hast gezittert,
Wie die Brandung, wenn sie schwillt.

Diese Zeiten sind gewaltig,
Bringen Herz und Hirn in Not –
Ruhe, ruhe, meine Seele,

Kalm maar, mijn gemoed!

Geen zuchtje wind laat zich voelen,
zachtjes ingedommeld rust het loof;
door het dichte bladerdek
schemert een lichte zonnestraal.

Kalm maar, kalm maar, mijn gemoed,
je hebt je woeste stormen gehad,
je hebt geraasd en je hebt gebeukt
zoals de branding op het strand.

We leven in roerige tijden,
gevoel en verstand worden dol –
kalm maar, kalm maar, mijn gemoed,

Freundliche Vision

Otto Julius Bierbaum (1865-1910)

Nicht im Schläfe hab' ich das geträumt,
Hell am Tage sah ich's schön vor mir:
Eine Wiese voller Margeritten;
Tief ein weißes Haus in grünen Büschen;
Götterbilder leuchten aus dem Laube.
Und ich geh' mit Einer, die mich lieb hat,
Ruhigen Gemütes in die Kühle
Dieses weißen Hauses, in den Frieden,

Aangenaam visioen

Ik heb het niet gedroomd in mijn slaap.
Op klaarlichte dag zag ik het voor me:
een weide vol margrietten;
een wit huis beneden in het groen;
antieke beelden, oplichtend vanuit het lover.
En ik wandel met iemand die mij liefheeft
met rustig gemoed de koelte in
van dit vredige witte huis,

Ben jij er bij?
Koop je kaarten
op **phion.nl**

ONTROERING SYMFONISCH TRAAN

Orkest van
Gelderland
& Overijssel

Zueignung

Hermann von Gilm (1812-1864)

Ja, du weißt es, teure Seele,
Daß ich fern von dir mich quäle,
Liebe macht die Herzen krank,
Habe Dank.

Einst hielt ich, der Freiheit Zecher,
Hoch den Amethysten-Becher,
Und du segnetest den Trank,
Habe Dank.

Und beschworst darin die Bösen,
Bis ich, was ich nie gewesen,
heilig, heilig an's Herz dir sank,
Habe Dank.

Toewijding

Weet je, mijn beminde ziel, hoe het
me kwelt om van je vandaan te zijn.
Liefde maakt harten dwaas;
heb dank.

Ooit hief ik, de vrijheidsdrinker,
mijn amethisten kroes,
terwijl jij de drank zegende;
heb dank.

Je bezwoer ermee het kwade,
tot ik, wat ik nooit gedaan had,
vroom mij vlijde aan je hart;
heb dank.

Vertaling Arthur Ornée 2022

Wolfgang App

Bij dit concert kunt u tijdens *Also sprach Zarathustra* van Richard Strauss gebruik maken van de klassieke muziekapp Wolfgang. Terwijl het orkest speelt, vertelt Wolfgang wat u – precies op dát moment – hoort en wat dit betekent. De app volgt de muziek op de voet en biedt gedetailleerde duiding en interpretatie. Wolfgang fungeert daardoor als een aanvulling op de programma-toelichting en zorgt ervoor dat u de muziek intenser kunt ervaren. Wolfgang is zodanig ontworpen dat u bezoekers rondom u niet stoort. Voor u is af en toe een blik op uw telefoon voldoende. Wij raden u Wolfgang van harte aan!

Download Wolfgang (voor Iphone en Android) gratis in de app stores of via www.wolfgangapp.nl. Start Wolfgang voordat het concert begint en zet uw telefoon op stil.

biografie

Kahchun Wong

De Singaporese dirigent Kahchun Wong kwam voor het eerst in aanraking met de kunst van het dirigeren toen hij een ensemble oprichtte om zijn eigen composities mee uit te voeren. Hij studeerde aan de Hochschule für Musik Hanns Eisler in Berlijn en was protegé van de legendarische dirigent Kurt Masur. In 2015 maakte hij zijn debuut bij het Singapore Symphony Orchestra. In 2016 trad hij toe tot de Dudamel Fellowship van het Los Angeles Philharmonic Orchestra. In hetzelfde jaar deed hij van zich spreken toen hij de Mahler Competition won, georganiseerd door de Bamberger Symphoniker. Het bracht zijn carrière in een stroomversnelling. In de afgelopen jaren dirigeerde hij onder meer de Staatskapelle Weimar, het Tsjechisch

Philharmonisch Orkest en het New York Philharmonic Orchestra.

Sinds 2018 is hij chef-dirigent van de Nürnberger Symphoniker. Dit seizoen is hij benoemd tot vaste gastdirigent van het Japans Philharmonisch Orkest.

Kahchun Wong zet zich in voor verschillende projecten om muziek dichterbij kinderen te brengen. Zo is hij samen met Marina Mahler, kleindochter van de befaamde componist, oprichter van Project Infinitude, dat zich vooral richt op kinderen uit kansarme gezinnen. In 2019 kreeg hij de Duitse Orde van Verdienste voor zijn inspanningen ter bevordering van de Duits-Singaporese relatie.

biografie

Christianne Stotijn

Mezzosopraan Christianne Stotijn studeerde viool en zang aan het conservatorium van Amsterdam. Verdere zanglessen volgde ze bij Udo Reinemann, Jard van Nes en Dame Janet Baker. Ze won diverse prijzen waaronder in 2008 de Nederlandse Muziekprijs. Dirigent Bernard Haitink heeft een grote invloed gehad op haar carrière. Onder zijn leiding gaf ze concerten met onder meer het London Symphony Orchestra en het Koninklijk Concertgebouworkest. Maar ook onder dirigenten als Claudio Abbado en Gustavo Dudamel vierde ze triomfen. Als gepassioneerde liedzangeres werkte ze samen met haar vaste pianisten Joseph Breinl en Julius Drake en trad op in onder andere de Londense Wigmore Hall en het Amsterdamse Concertgebouw. Ze zong mee in producties

van grote operahuizen als het Royal Opera House Covent Garden en De Nationale Opera in Amsterdam. Als groot liefhebber van hedendaags repertoire werkte ze mee aan wereldpremières van onder anderen Michel van der Aa en Thomas Adès.

Christianne is docent aan het conservatorium van Gent en is leider van de Udo Reinemann International Masterclasses. Daarnaast heeft ze een eigen stichting, Orplid, waarmee ze in educatieve projecten de zangkunst dichterbij het publiek, zowel volwassenen als kinderen, wil brengen.

Inmiddels heeft Christianne Stotijn diverse cd-opnames gemaakt. De meest recente uit 2020 met het Boston Symphony Orchestra in de *Totentanz* van Adès, kreeg een Gramophone Editor's Choice.

Binnenkort in de concertzaal

Nieuwsgierig wat er binnenkort speelt?

Kijk op phion.nl voor meer informatie én alle concerten, en schrijf je in voor onze nieuwsbrief, dan blijf je automatisch op de hoogte.

07.10 - 09.10

Flor dirigeert Sjostakovitsj, Janáček en Martin

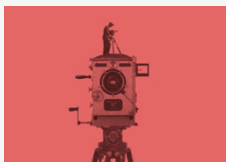
Vrolijke muziek van Sjostakovitsj en een Saxofoonballade gespeeld door Nederlands bekendste klassieke saxofoniste Eva van Grinsven. Ook hoor je Janáček's verklanking van Gogol's roman *Taras Bulba*.

21.10 - 23.10

Yang Yang Cai speelt Saint-Saëns Vijfde pianoconcert

Ga je mee naar het kleurrijke Frankrijk van de negentiende eeuw? Met Saint-Saëns' *Egyptisch pianoconcert* gespeeld door jong talent Yang Yang Cai en de *Symfonie in d* van Franck.

05.11 - 13.11

Filmmuziek uit The Gadfly en Othello

Phion duikt in de mooiste filmmuziek van Chatsjatoerjan, Prokofjev en Sjostakovitsj. Het orkest speelt onder leiding van dirigent Maxim Rysanov muziek uit *Othello*, *Pique Dame* en *The Gadfly*.

Met dank aan:

Ministerie OCW, Provincies Gelderland en Overijssel, gemeentes Apeldoorn, Arnhem, Enschede en Nijmegen, Familie Heersink Innovatie Fonds, Paul Pella Fonds, Sociëteit Apollo, Stichting Vrienden van Phion, Appeldoorn, Bömer Engineering services, Koninklijke Burgers' Zoo, Den Hartog Heuff notarissen, Dirkzwager, Eshgro, Heutink Foundation, INN'Twente, Landgoed De Wilmersberg, Rabobank, Regalis, Van 't Hof Schoonmaak en ZON Zwolle.

Phion steunen middels partnerschap? Kijk voor meer informatie op phion.nl bij Steun.